

Iga noor väärrib võimalust

KATRIN PIHOR

poliitikauringute keskuse Praxis majanduspoliitika programmi juhi kt, noorteseire projektijuht

Hiljuti avalikkuse ette jõudnud tõsiasi, et Eestis on üle 40 000 noore, kes ei õpi ega tööta, tekitab vastakaid arvamusi. Ühelt poolt väljendati kaastunnet ja tunti muret noorte toimetuleku pärast, teisalt tehti etteheiteid riigi tegevusetuse, lapsevanemate hoolimatuse kui noorte enda tegevusetuse suunal. Ometigi võiks NEET-noorte (nii nagu neid mittematavateid ja mitteõppivateid noori ingliskeelse termini, *not in employment, not in education*, põhjal kutsutakse) teemat vaadelda pigem mitte niivõrd nende noorte probleemina, kui võrd ühiskonna ees seisva väljakutsena. Meie kõigi huvides on, et need noored leiaksid oma koha ühiskonnas. Majanduslikus mõttes on tegemist olukorraga, kus väärtuslik ressurss seisab jõude või leiab kasutust moel, mis ei ole kooskõlas ühiskonna väärtuste ja hoiakutega.

Numbritest kõnekamad on NEET-noorte enda räägitud lood, miks neist said noored, kes ei õpi ega tööta. Noorteseire süsteemi raames intervjuerisid Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi uurijad 15 noort inimest, erinevas vanuses, erineva sotsiaalmajandusliku tausta ja päritoluga, keda kõiki iseloomustas vaid üks ühine tunnus – nad kuulusid mitteõppivate ja mittematavate noorte hulka. Uuringu eesmärk oli selgitada, miks noored satuvad NEET-staatusesse, kuidas nad ise seda olukorda tajuvad ja millist tuge nad ootavad.

Uuringu tulemused lubavad väita, et intervjueritud noored ise ei taju oma praegust NEET-noore staatust dramaatiliseks. Sõltumata noorte taustast, nägid nad end tulevikus hästi toimetulevana, valdavalt oli tegemist aktiivse eluhoiaku ja teoatlaste noorte inimestega, kes alles otsivad oma kohta elus. Võib-olla on veidi jäänud puudu õnnest, võib-olla on veidi kaldunud kõrvale põhivoolu arenguteest, kuid neis noortes ei peegeldunud abituse või pettumuse või ükskõiksuse. Nad ei süüdistanud oma olukorras teisi, pigem tunnetasid iseenda tehtud läbimõtetamata otsuseid.

Ometigi koorus intervjuudest nii mõningaidki mõtlemapanevaid aspekte, millele tähelepanu pööramine aitaks paljudel noortel eneseotsinguid valutumalt läbida ja oma kohta elus paremini leida.

KOOL VÕIB NII TUHAST TÕSTA KUI PÕRMUSTADA

NEET-nooreks kujunemine saab sageli alguse juba põhikooli 6.–7. klassis, vahel varemgi. Probleemide allikaks ei olnud intervjueritud noortel mitte niivõrd õpiraskused, kui võrd õpikeskkond ja isiklikud suhted nii klassikaaslaste kui õpetajatega. Raskused sotsialiseerumisel käärarikastes mammutkoolides, konfliktid klassikaaslastega – «*Mind küsati juba 1. klassis, sest olin teistest pisem ega suutnud vastu hakata*» –, õpetaja suhtumine – «*Kõik lapsed olid õnnelikud ja kõigil olid ilusad riided seljas ja kõik ootasid ilusat pikka suve ja kui õpetaja oli kõigile tunnustused kätte andnud ja tekkis see lõppsõna moment, siis ... Siis ta ohkas, jäi käed rüpes ühte kohta vaatama, tõstis silmad ja teatas tervele klassile, kui petunud ta on meis ja kui raske tal on olnud terve see aasta jne. Ma mäletan, et kõikidel lastel oleks nagu hinge kinni tõmmatud.*» Koguneb trots, vastumeelsus ja pettumus koolisüsteemis. «*Ja see on nii kohutav tunne, kui sa avastad, et kõik täiskasvanud inimesed ei ole head ja eriti õpetajad, et nad ei tahagi kõik head.*»

Nii ongi tulemuseks põhjusteta puudumised, uued «mõistvad» sõbrad väljaspool kooli ja vastumeelsus õppimi-

Töö- ja haridusmessidel osalemine on üks võimalus erinevate ametitega varakult tutvust teha. Eesti suurim noorte infomess Teeviit pakub selleks igal aastal tuhandetele noortele võimalust.

Foto: Merlin Viir

se suhtes. See omakorda viib haridustee katkemiseni. Erialase hariduseta noorte hulgas on aga tööpuudus paraku kõige kõrgem.

NEET-noore staatusesse võivad siiski jõuda ka vägagi võimekad noored, kellel jääb koolis vajaka väljakutsetest, pingutamistest. See toob kaasa mugavuse, igavlemise, mis lõpuks võib samuti viia popipäevade ja õpingute katkestamiseni.

See on tõsine mõttekoht nii kõigile noortega tegelevatele inimestele kui ka nendele, kes nende inimeste tööd juhivad. Ühe õpetaja või noorsootõetaja mõtlematult öeldud sõna, vaimne väsimus või mittemõistmine ei kustu hetkes, vaid võib purustada ühe noore inimese usu endasse ja tulevikku. Ja ka vastupidi, innustav ja hooliv õpetaja või

kool võib «langenud» noorele anda tagasi eneseusu ja lootuse – soovi end teostada.

TÖÖTUKASSA ABI: AKTIIVSEST KOOSTÖÖST PASSIIVSE REGISTREERINGUNI

Koolist väljalangemise loomulikuks jätkuks on tööotsingud. Enamik intervjueritud noortest oli kokku puutunud töötukassaga, kuid ohumärgina kerkib üles noorte vastakas kogemus, mis ulatub ühel poolt formaalsest «kohalkäimiskontrollist» – «*Seal lihtsalt küsitakse, et ou, kuule, oled töö leidnud, ei ole, okei, siis paneme järgmise aja kinni*» – süsteemse võrgustikutööni – «*Kõik hakkavad kohe sebima ja kõik kohe üritavad, et ... Öeldi ka, et meie*

ülesanne on ikka sind tööle aidata». See muudaks riigi pakutavad teenused justkui õnnemänguks, kus paraku mitte iga loos ei võida – eelise annab noore enda aktiivsus ja pealehakkamine.

Noorte enda ootused töötukassa toele töö otsimisel ja leidmisel on kõrge. Ometigi ei soovi noored teha iga-sugust tööd, vaid ootavad seda, mis on südamelähedane. Mitmete intervjueritud kogemused näitavad, et pealesunnitud erialavalik lõpeb järjekordse katkestamisega – olgu see siis töösuhte või õpingud. Ehk tuleks meil nõustamisteenuste pakkumisel pöörata veelgi enam tähelepanu sellele, mis noort huvitab ja mida ta teha tahaks, selle asemel et pakkuda esimest vaba müüjakohta. Noorena soovitakse siiski oma elu alustada unistuste valikutest.

ETTEVÕTLIKKUSEST ETTEVÕTLUSESSE

NEET-noorte hulgas on noori, kes suudavad end väga edukalt ära elatada kas siis juhutöödest või projektidest, kujundades oma hobist endale elatusallika. Sageli kuulub selline rahateenimine nn halli varimajanduse alla, kus otseselt ühiskonnale käegakatsutavat kurja ei tehta, kuid sotsiaalsed garantiid puuduvad, maksud jäävad maksmata. Intervjueritud noored selles probleemi ei näe – pigem vastupidi. Leitakse, et kuna nad saavad endaga ise hakkama, ei ole nad koormaks sotsiaalsüsteemile, tekitavad tarbimisega majanduses käivet ja on seega igati ontlikud kodanikud. Palgatöö neid noori ei köida, töötukassasse nad ei pöördu. «*Ma olen käinud intervjuudel, firmades, aga ma tundsin ja nägin, kui palju nad võtavad vahelt ära. [...] ja ma lihtsalt mõtlen, et pigem ma teenin natuke vähem, aga valin oma aega ja teen, nagu tahan. Ma ei suuda firmat või riiki teenida.*»

Selliste noorte ettevõtlikkus on kadestamisväärse potentsiaaliga ning võtmetähtsusega on tuua need noored legaalsesse ärisse, pakkuda neile arenguperspektiivi noore ettevõtjana, selgitada, millised eelised annab ettevõtja staatus võrreldes nende senise kogemusega.

Seega, nii nagu igal noorel on oma eriline lugu, on ka pakutavad lahendused NEET-noort tagasitoomiseks haridusse või tööturule väga mitmekihilised ja eripalgelised. Üks on siiski kindel: ühiskond ootab, et iga noor teostaks end oma võimete kohaselt, kuid iga noor väärrib selleks ka võimalust.

KOMMENTAAR: ideaalne on töö, mis teeb õnnelikuks

KERSTIN HOLLAND

töötukassa teenuste osakonna osakonnajuhataja asetäitja

NEET-noorte n-ö väljakujunemise üheks põhjuseks võib muu hulgas pidada vajaka jäänud ennetustööd – tagantjärele tarkusena võinuks seda alati rohkem olla. Pean silmas mitmekülgseid tegevusi, mis töömaailmaga tutvust sobitada aitavad: töövarjupäevad, eri-

nevate valdkondade ettevõtete külastamised, haridus- ja töömessidel käimine jpm. Töötukassa kogemus näitab, et selge eelis on noortel, kes on ise aktiivsed erinevaid lahendusi otsima. Olgu selleks vabatahtlikuna töötamine või praktika, rääkimata reaalsest töökogemusest omandatud erialal. Peaaegu iga kogemus on väärtus ning olukorras, kus tööturul on puudu häid töökäsi, aitavad erinevad kogemused seadud eesmärgi saavutada. Kui eelnev töökogemus puudub, ei saa paraku eeldada, et noor teaks ja oskaks oma töömaailma puudutavate küsimustega pöörduda just töötukassasse, kuna meie nõustajad on valdkon-

sovivama töö jõuab leida alati.

Tööturult väljalangemise ja sinna (taas)sisenemise raskuste eest ei ole kaitstud keegi. Oluline on paika panna eesmärgid ja plaan nende täitmiseks. Toetamiseks suuremat hulka noori neile sobivat viisidel, valmis töötukassal koostöös Eesti Noorteühenduste Liiduga just noortele mõeldud tööotsingu töötoe programm, mida erinevates Eesti maakondades piirkonna eripärasid arvestades läbi viima hakkame. Meie jaoks on oluline, et noor teaks ja oskaks oma töömaailma puudutavate küsimustega pöörduda just töötukassasse, kuna meie nõustajad on valdkon-

na kõige teadlikumad nõustajad. Alati saab tulla ka kõigile huvilistele avatud karjääriinfotubadesse töötukassa osakondades ja büroodes. Koos saame tegeleda just konkreetset inimest puudutavate küsimustega, alustades erinevate testide abil sobiva valdkonna valimisest, lõpetades tööle kandideerimiseks vajalike dokumentide koostamise juhendamise jpm-ga.

Ideaalseks võib pidada seda, kui inimene saab teha tööd, mis ta õnnelikuks teeb. Sellise töö leidmine eeldab aga noore enda läbimõeldud valikut, reaalses tööelus selle võimaluse näha oskamist ja parimal juhul ka eelnevate järeleproovimist.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks